

Segítsünk tanulni! De hogyan? A szociokulturális hátránnyal rendelkező cigány gyerekek tanulási szokásai

Bencéné Fekete Andrea

Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar, Kaposvár

fekete.andrea@ke.hu

Az iskolába lépés pillanatát minden gyermek csodálattal várja. Tudásvágya határtalan, kíváncsian tekint a világra. Néhány hét, hónap elteltével a lelkesedés alábbhagy, az iskolába járás kényszerű kötelességgé, nyüggé válik. A csoda elmarad, a felfedezés öröme, a sikerélmény helyett sok gyerek kudarcok sorozatával találkozik, amely elveszi a kedvét egy életre a világ titkainak felfedezésétől.

Az iskolai kudarcok hátterében sok esetben szociokulturális hátrány áll, melyet a szülők alacsony iskolázottsága, a család egzisztenciális bizonytalansága, az instabilitás, a munkanélküli eltartottak magas száma, valamint a kisebbségek etnikai helyzete okoz. A problémák halmozottan érintik a cigány családokat, fokozottan veszélyeztetik a gyerekeket, befolyásolják az iskolai teljesítmény sikerességét. A családi szocializáció folyamatában nem sajátítják el a tanulás iránti motivációt, a tudást előtérbe állító értékszemléletet, valamint a tanulást segítő módszereket, technikákat sem. A kudarcok sorozata egy életre elveheti a diákok kedvét a tanulástól, és későbbiekben a munkától. A napi feladatok hatására önkéntelenül kialakulnak tanulási szokások, de az így beidegződött módszerek nem minden esetben biztosítanak sikerélményt (Gyarmathy, 2010).

A kutatók a Magyarországon élő legnagyobb kisebbségi csoport, a cigányságság számára problémát okozó iskolai nehézségeket elkezdték feltárni. A kedvezőtlen szociokulturális környezetben élő gyermekek iskoláztatási problémáira keresi a társadalom a megoldási lehetőségeket, hogy ne a szegregált oktatás legyen az egyedüli megoldás számukra. Napjainkban már általános törekvés, elvárás az integráció, az inklúzió, de a tényleges megoldás valóságban még várat magára. Az inkluzív nevelés az integrációnál magasabb színvonalú, a kisebbségi csoportokkal szembeni valódi, belülről fakadó elfogadást, befogadást jelenti. Az oktatás ebben az esetben a pozitívumokat állítja a középpontba, elsősorban a diákok pozitív személyiségvonásaira támaszkodik. Az igazi befogadás alapja a megértés, az elfogadás és az empátia. Több olyan oktatási program jelent már meg, amely a tanulási esélyek javítását szolgálja. Társadalmi cél, hogy a hátrányos helyzet esetében ne lépjen fel újratermelődés, tehát a következő generáció már kiléphessen a hátrányos körülmények közül. Az Európai Unióhoz történő csatlakozás pozitívan befolyásolta a multikulturális nevelés helyzetét hazánkban, mivel a Nemzeti Fejlesztési Tervhez kapcsolódóan pályázatok kerültek kiírásra. A program keretében multikulturális tartalmakat közvetítő projektnapokat, heteket tartottak az oktatási intézmények, nemzetiségi, etnikai programot dolgoztak ki; az eltérő kultúrák sajátosságait tantárgyakban is megjelenítették (Torgyik, 2010).

Korunk társadalmi helyzetének áttekintése után arra a következtetésre lehet jutni, hogy az iskolának egyértelmű feladata a gyermekek szociokulturális környezetében lévő különbségek kezelése. Törekedni kell arra, hogy a köznevelési intézmények egyenlő lehetőséget biztosítsanak valamennyi, egymástól eltérő szociokulturális

háttérrel rendelkező gyermek számára. A megvalósítás feltétele azonban a szemléletbeli és a módszertani megújulás.

A pedagógusok pedagógiai kultúrájának átalakulása

A gyerekek közti különbségek nagyon sokfélék, árnyaltak. Az intézményes keretek közt folyó tanítás során, a magas osztálylétszámok miatt nem nyílik lehetőség az árnyalt differenciálásra. A különbségek nem csak a tantárgyi tudásszintben mutatkoznak, hanem a világról alkotott elképzelésben, az értékítéletben, az erkölcsi felfogásban, a motiváltságban, a munkához való viszonyban, a társadalomhoz fűződő kapcsolatban is.

A szakmai kompetencia kiemelkedő fontosságú a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekekkel való foglalkozásnál. A pedagógiai, pszichológiai alapismeretek mellett jelentős szerephez jut a gazdag módszertani eszköztár, és nagyon fontos az empátia, a szociális érzékenység, a tolerancia a másság iránt. Fontos, hogy a programban résztvevők, a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek sikerélményhez jussanak az iskolában és legyen életcéljuk, pozitív jövőképük. A tanulás mellett a gyerekek képességeinek, érdeklődésének megfelelő tehetség kibontakozásra is lehetőség nyílik.

A hátrányos helyzetű gyerekek életminőségét, iskolai sikerességét, és a jövőképét negatívan befolyásolja a mély szegénység, a súlyos nélkülözés. A környezetük nem tudja fejlődésükhöz biztosítani a megfelelő érzelmi támogatást sem. A szülők alacsony iskolázottsága miatt nem tudják biztosítani a megfelelő tanulási feltételeket, illetve segíteni sem tudnak a hatékony módszerek elsajátításában. A mély szegénységben élő fiatalok szocioemocionális szempontból is veszélyeztetettek, gyakran negatív énképük alakul ki, szorongnak és depresszióra hajlamosak a bántalmazások és az elhanyagolás miatt. Számukra az iskolai keretek közt és az azon kívül történő fejlesztő munka célja a hátrányok kompenzálása, az esélyek növelése a társadalmi integráció során (Béres, 2015).

A társadalmi fejlődés során a pedagógiai kultúra átalakulása nélkülözhetetlen, a fejlődés folyamatos. A pedagógusképzés és a pedagógus társadalom állandó feladatát képezi, hogy ne a felzárkóztatás legyen cél, hanem a megelőzés, hogy olyan oktatási-nevelési módszertani eszköztár birtokába jussanak, amely megfelel a kor elvárásainak, eredményesen alkalmazható a mai fiatalok körében. Az emberiség megjelenése óta beszélhetünk nevelésről, de a célok és az eszközök a történelem folyamán állandóan változnak. A nevelés célja az adott kor elvárásainak megfelelő ideál kialakítása, a társadalom elvárásainak megfelelő szocializáció megvalósítása. A kezdeti időszakban az utánzásos, spontán tanulás dominált, majd fokozatosan átalakult tudatos tanítás-tanulássá, miközben a nevelés is a kor elvárásainak megfelelően folyamatosan fejlődött (Bodoni, 2012). Az oktatás fogalma nem szűkíthető le csupán az intézmény világára, az iskolában folyó tevékenységre, mivel ez csak egy kicsit részét alkotja a kultúra világába, szabályrendszerébe történő bevezetésnek. Számolni kell azokkal a hatásokkal is, amelyek néha ellentétesek az iskola törekvéseivel, de nagymértékben befolyásolják a fiatalokat. Az iskolának ma már nem csak az a célja, hogy reprodukálja a kultúrát és asszimilálja a felnövekvő nemzedéket, hanem a diákok felkészítése az életre, a változó világ elvárásainak megfelelően (Bruner, 2004).

Az első paradigmaváltás során az élet iskolája alakult át az ismeretalapú pedagógiává. Ezután a tömegoktatás, a kötelező iskoláztatás hatására szerveződött

újra az ismeretközpontú oktatás, fokozatos átalakulás következtében jött létre a cselekvés iskolája. A harmadik paradigmaváltás napjainkban is folyamatban van, jelenleg megy végbe a kompetenciaalapú, kritériumorientált segítő pedagógiára történő ráhangolódás. A szemléletváltás a pedagógus szerepének folyamatos átalakulását eredményezte. A tanár központi ismeretközlő szerepe tanulásirányító, segítővé alakult át. Legfontosabb tevékenysége a tanulók önálló, kooperatív ismeretszerző és feldolgozó tevékenységének támogatása. Az egyéni adottságokat, képességeket figyelembe vevő tanulási folyamat szervezése. A szemléletváltást azonban napjainkban még nehezíti, hogy a jelenlegi iskolarendszerben a struktúra még mindig a hagyományos oktatásra van kialakítva, így az új elvárások megvalósítása sok helyen akadályba ütközik (Bodoni, 2012). Az iskolarendszer átalakulása folyamatosan ment végbe, de az útkeresés még napjainkban is tart.

A tanítás során alkalmazott módszertani eszköztár felülvizsgálatához azonban elengedhetetlen a diákok véleményének megismerése, tapasztalatainak, javaslatainak feltérképezése.

A gyermekek tanulási szokásainak vizsgálata 2014-ben

A vizsgálat első részében 2014-ben egy empirikus kutatás során a harmadik és negyedik osztályos gyerekek tanulásról alkotott képének bemutatására került sor (Bencéné, 2014). Az eredmények arra hívták fel a figyelmet, hogy a megkérdezett gyerekek többsége nem motivált a tanulási tevékenység iránt. A cigány gyerekek azonban, annak ellenére, hogy nem érnek el jó tanulmányi átlagot, szeretnek iskolába járni, de tanulni nem. A tanulás fogalmát máshogy értelmezik, más tevékenységeket kötnek az ismeretszerzéshez mint a kedvező szociokulturális háttérrel rendelkező diákok. Tanulás alatt kizárólagosan az iskola falai közt történő, tanári utasítások hatására végzett tevékenységet, olvasást, írást, magolást, elsősorban dolgozatírást, felelést értik. Míg azok a gyerekek, akiknek családja az iskolai ismeretszerzést értéknek tekinti, tanuláshoz sorolják a múzeumlátogatást, a színházlátogatást, a könyvtárba járást is. A cigány gyerekek számára is ki kell tágítani a világot, lehetőséget kell biztosítani arra, hogy megismerkedjenek az iskola falain túlmutató, élményen alapuló ismeretszerzés lehetőségeivel, valamint a hatékony tanulási módszerekkel. Az iskolai sikerek eléréséhez a hátrányos helyzetben élő gyermekek számára különösen fontos az élménynyújtás, és a megfelelő, a tanulást könnyítő technikák elsajátítása. Az eredményes tanulás elengedhetetlen feltétele a segítő, támogató légkör, és a megfelelő környezet, melynek kialakítását is el kell sajátítani.

Ahhoz, hogy hatékony segítséget tudjunk nyújtani, meg kell ismerni a gyerekek egyéni adottságait, képességeit, és közösen kell felkutatni a sikertelenség hátterében meghúzódó problémacsomópontokat, a nehézségek okát. A kutatás során interjú készült (2014) hátrányos helyzetű harmadik (12), negyedikes (9) tanulókkal, akik a sikertelenség okát abban látták, hogy nem értik, amit olvasnak, nem tudják a legtöbb esetben, hogy mi a feladat, mit is várnak el tőlük a tanítók az iskolában. Nehézséget okoz számukra, szinte lehetetlen feladatnak tartják már alsó tagozaton a szövegértési feladatokat, a környezetismeret tananyag megtanulását, ahol összefüggő leckét kell egyedül, logikusan feldolgozni.

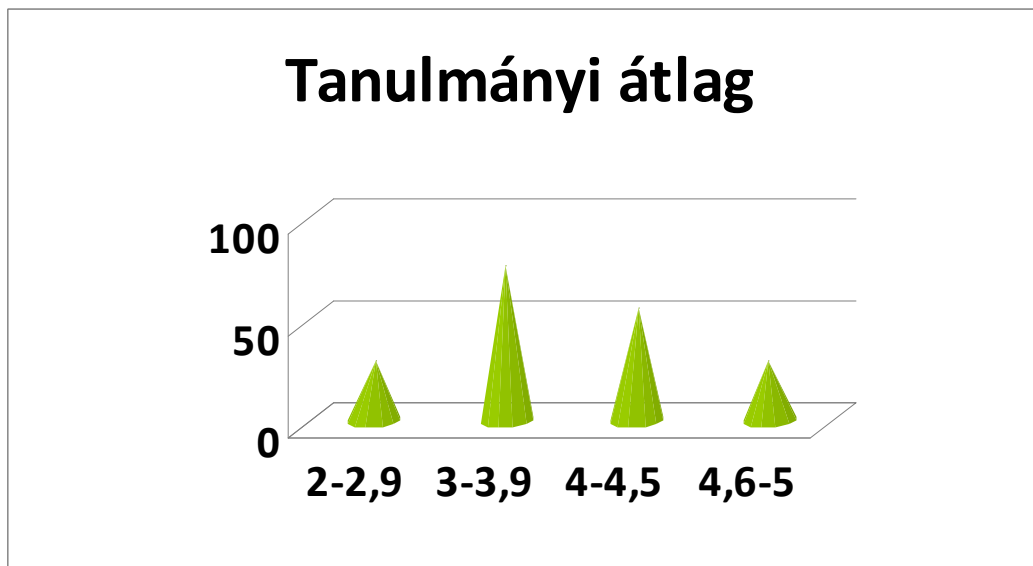
A cigány gyerekek tanulási szokásainak feltárása

A fenti kutatás eredményeit figyelembe véve, a 2015-ös év elején egy újabb empirikus kutatás következett, melynek célját a hátrányos szociokulturális környezetből érkező cigány gyerekek tanulási szokásainak, és az általuk alkalmazott módszerek, illetve szokások vizsgálata képezte. A kutatás során kérdőíves módszer segítségével 200 negyedik, ötödik, és hatodik osztályos tanulót kérdeztünk meg, majd SPSS program segítségével történt az adatok elemzése. Azért erre a korosztályra esett a választás, mert az alapvető olvasási technikák biztos elsajátítása után kezdődhetne meg csak az önálló tanulási módszer alaplépéseinek kialakítása. A hatodik osztályosokat azért kérdeztük meg, mert még ebben az életkorban is lehet alakítani a tanulási szokásokon, és nem késő a segítségnyújtás.

Az adatok felvételében a kaposvári Napkerék Egyesület volt segítségemre, így minden kiosztott kérdőív visszaérkezett, és ebből 189 (95%) volt minden pontban helyesen kitöltve, az eredmények bevitele szempontjából értelmezhető.

A megkérdezettek 51%-a fiú, 49%-a leány volt, harmadik (22%), negyedik (32%), ötödik (18%) és hatodik (28%) osztályosok. Az életkori megoszlást tekintve azonban nyolc és tizenöt évesek voltak a diákok, ami arra utal, hogy a 15 éves ötödikesek és hatodikosok nem fogják befejezni az általános iskolát a tankötelezettség lejártáig. A tanulmányi eredményt tekintve a diákok 15%-a gyenge, 39%-a közepes, 29 %-a jó, 15 %-uk jeles tanuló, kitűnő eredménye nem volt senkinek sem.

1. diagram A cigány gyerekek tanulmányi eredménye

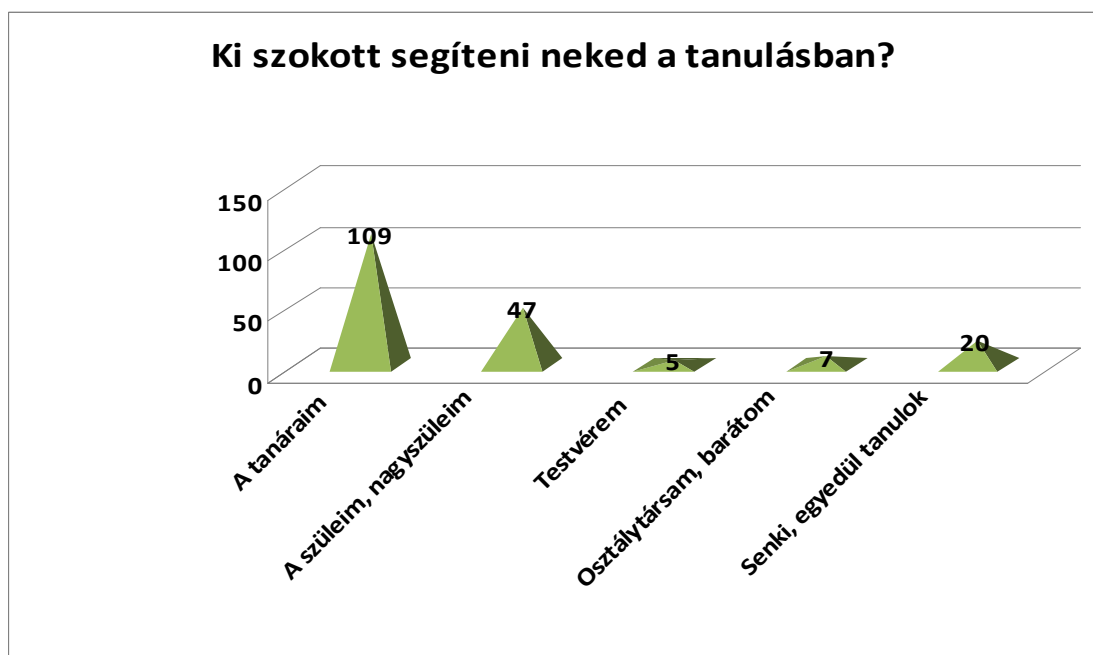
A tanulási szokásokat vizsgálva a nemek tekintetében nem található szignifikáns különbség az alkalmazott tanulási módszerek között.

Az adatok könnyebb és érthetőbb elemzése érdekében faktorelemzést hajtottunk végre, melynek során célunk a tanulást befolyásoló legfontosabb tényezők meghatározása volt. A tanulással kapcsolatban négy meghatározó tényező volt azonosítható: az engedelmesség, a szorgalom, a lelkesedés és a nehézségek. A faktorokban az eltérések osztály, illetve életkor alapján mutatkoztak. A tanulmányi eredményt befolyásolja az engedelmesség, a nehézségek és a szorgalom – az engedelmesség és szorgalom faktorok pozitívan, míg a nehézségek – nem meglepő módon – negatívan hatnak a tanulmányi eredményre. Mindhárom esetben

azonban gyenge kapcsolatról beszélhetünk, a kapott érték, 0,2-0,3. Érdekesnek mondható a tendencia, miszerint az osztály emelkedésével az engedelmesség és a szorgalom csökken. Az életkor és az engedelmesség, a szorgalom, valamint a nehézségek között gyenge pozitív kapcsolat mutatkozott, míg a lelkesedésnél negatív kapcsolat található. Tehát idősebb korban alapvetően engedelmesebbek, szorgalmasabbak a diákok, viszont ezzel párhuzamosan fokozódnak a nehézségeik is – feltehetően ennek is köszönhető, hogy az életkorral a lelkesedés csökken.

A megkérdezett cigány gyerekek majdnem fele csak az iskolában, vagy a tanodában tanul, de ez a tevékenység elsősorban a házi feladat megírását jelenti. Kevesen írták azt, hogy az iskolai tanóra mellett, otthon is foglalkoznak a tananyaggal, vagy kizárólagosan csak otthon. A többiek egyáltalán nem tanulnak az iskola falain kívül. Ezt az eredményt támasztják alá arra kérdésre kapott válaszok is, hogy „Ki szokott segíteni neked a tanulásban?”

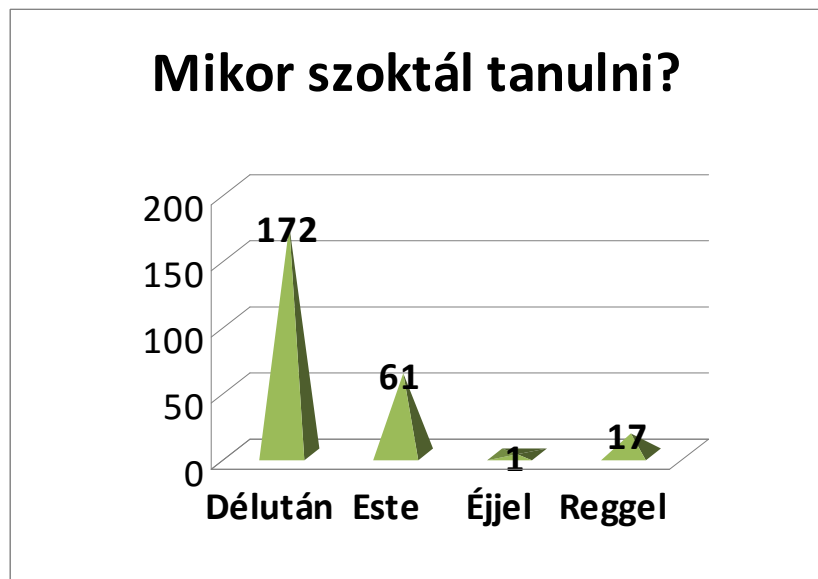
2. diagram A tanulást segítő személyek a cigány gyerekek életében

A gyerekek 58%-ának kizárólagosan csak a pedagógusok segítenek, 11%-ának pedig nincs kire támaszkodnia a problémák megoldásában. 25%-nak segítenek a szülők, csak ebben az esetben felmerül az a kérdés, hogy megfelelő segítséget tudnak-e nyújtani, hiszen többségében az aluliskolázottság jellemző, sokan az általános iskolát sem fejezték be. Érdekes, hogy a testvérek és a kortársak a tanulás szempontjából a gyerekek számára nem jelentősek a tanulók életében.

Az iskolai, napköziben történő tanulás elsődlegességét igazolják a diákok tanulási időpontról adott válaszai, hiszen 91%-uk elsősorban délután tanul.

3. diagram A cigány gyerekek tanulási időpontjai

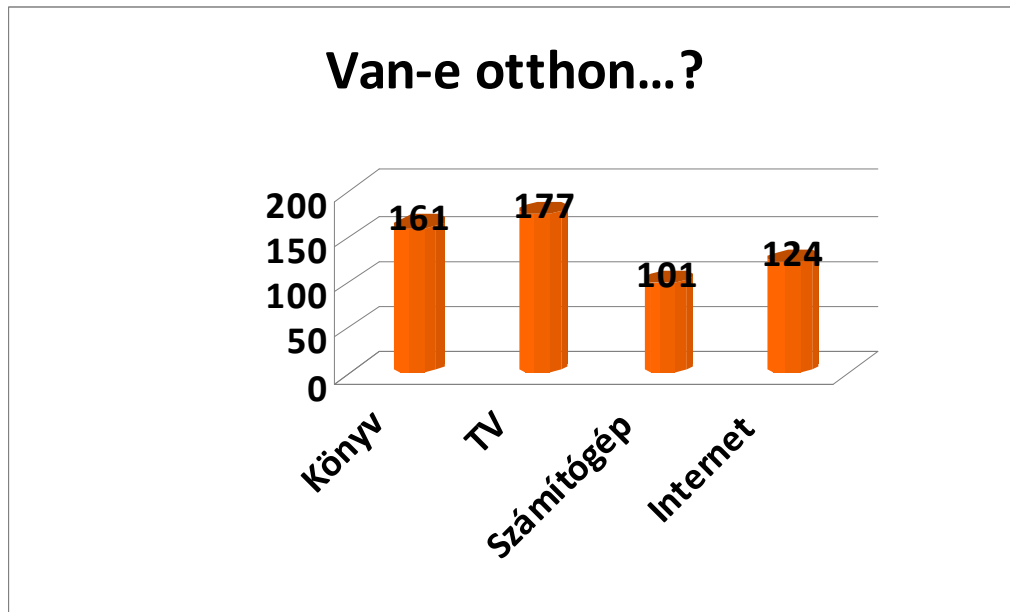
A tanulók 32%-a este vagy este is tanul, feltehetően ők azok, akik azt jelölték meg, hogy csak otthon, illetve otthon és az iskolában is tanulnak.

Arra a kérdésre, hogy van-e saját tanulási módszered, vagy mindig azonos módon tanulsz-e, válasz nem érkezett, vagy nemleges volt., ami azt igazolja, hogy a gyerekek megírják a házi feladatot, de a szóbeli feladatok megtanulásának módját nem nagyon ismerik.

A válaszok között helyenként ellentmondás is felfedezhető. Mint ahogy a fentiekben már bemutatásra került, a megkérdezett gyerekek fele egyáltalán nem tanul otthon, de mégis van otthon tanulóhelye, 48%-uknak saját íróasztala, 17%-nak a testvérrel közös asztala van, a többiek a konyhaasztalon, vagy az ágyon, illetve több esetben kinti helyszínen tanulnak. Feltártuk azt is, hogy a gyerekek mit értenek saját tanulóhelyen, íróasztalon. A válaszok arra mutattak rá, hogy a gyerekek nem az optimálisan kialakított tanulóhelyet értik ez alatt, hanem csak valahol egy asztalt a lakásban. Általában a tankönyveiket is a táskában, vagy a földön tartják, nem összerendezve külön helyen.

Megkérdeztük a gyerekeket arról, hogy kinek van otthon könyve, televíziója, számítógépe és internet hozzáférési lehetősége. A válaszok látszólag kedvező képet mutatnak, 85% rendelkezésére állnak könyvek, 94%-uknál van televízió, 53%-nál számítógép, és 66%-nál internet.

4. diagram Az otthonokban rendelkezésre álló eszközök

A valóságban azonban a helyzetkép nem ilyen kedvező, mivel a gyerekek a könyv alatt a tankönyvet és a munkafüzetet értik, azért válaszolták azt is, hogy minden esetben használják a tanuláshoz. Könyvtárba járnak, de elsősorban azért, mert ott lehet filmet nézni, és ingyenesen internetet használni. Számítógéppel sokan rendelkeznek, de nagyon régi gépekkel, sok esetben az internethasználat lehetetlen. Az internetet elsősorban okos telefonon használják, de nem állandó internet hozzáféréssel rendelkeznek, és a telefont is csak akkor tudják használni, ha van rajta egyenleg.

A tanuláshoz legtöbbször az internetet használják, elsősorban az iskolában, és a könyvtárban. A televízióban látható filmek csak nagyon kevés gyermeknek bizonyulnak az ismeretszerzés forrásául, elsősorban azokat a műsorokat nézi a család, amit a szülők bekapcsolnak.

A kutatási adatok arra hívják fel a figyelmet, hogy van még mit tenni, még az ötödik osztályba lépés előtt lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a diákok megtanuljanak tanulni, és elkezdjen kialakulni bennük egy tudatos, egyéni erősségeikre, sajátosságaikra épülő tanulási stratégia, szokásrendszer, amely könnyebbé teszi számukra az iskola világában történő boldogulást.

A tanulást segítő program

A cigány gyerekek tanulását segítő program nem korrepetálás, nem a verbális információk elsajátítását segíti. Egy olyan foglalkozássorozat, amely hátrányos helyzetű gyermekek számára biztosít lehetőséget arra, hogy megtalálják önmagukat, legyen önbizalmuk és ennek megvalósítása érdekében elsajátítják a hatékony tanulási stratégiákat is, hogy örömet okozhasson számukra, élmény lehessen az ismeretszerzés folyamata. A program célja, hogy a résztvevőket sikerélményhez juttassa az iskolában, ezáltal is növelve a tanulás iránti motivációt. A heti rendszerességgel tartott foglalkozások egyéni adottságokhoz igazodó személyiség-, kompetenciafejlesztő beszélgetések, foglalkozások. A kiemelt feladatok közt szerepel az anyanyelvi fejlesztés, mely alapfeltétele a tanuláshoz és a művészeti nevelés,

amely biztosítja a lélek harmóniáját. A program része az életkori sajátosságokat figyelembe vevő játékos tanulásmódszertani tréning, melynek szerves részét képezik a koncentrációs és relaxációs gyakorlatok.

A hatékony tanulás kulcsa az olvasási készség birtoklása és az olvasás szeretete. A biblioterápiás foglalkozás segítségével, az életkori sajátosságoknak és a szociális helyzetnek megfelelő szövegek kiválasztásával a lelki problémák orvoslására, a személyiségfejlesztésre, a nevelésre és az olvasás megszeretetésére is lehetőség nyílik.

A biblioterápia a könyvek gyógyító erejét felhasználva az olvasás által gyógyít (Doll & Doll, 2000). A foglalkozás mindig kis csoportokban történik, hogy bizalmas légkör, jó személyes kapcsolat alakulhasson ki a foglalkozást vezető pedagógus és a tagok között. A történetek, versek, könyvrészletek közös olvasását követi a beszélgetés, ahol mindenki megoszthatja a közösséggel érzéseit, élményeit, tapasztalatait. A szerepjátékok, a kreatív problémamegoldó feladatok lehetőséget biztosítanak az anonimitásra, az irodalmi hősök bőrébe bújva a saját problémák kibeszélésére. A biblioterápiás foglalkozások sikerének kulcsa a hátrányos helyzetű gyerekek különös szükségleteinek megismerése, a megfelelő könyvek kiválasztása és a tevékenységek kijelölése, amelyek segítenek a fiataloknak belátásaik megerősítésében, a szereplők problémáinak mélyebb megértésében. A fejlesztő biblioterápia célja az irodalom perszonalizálása, hogy a gyermek később az életben szembe tudjon nézni a rá váró nehézségekkel, feladatokkal (Doll&Doll 2000). A foglalkozások segítséget nyújtanak a negatív énképpel rendelkező, szorongással küzdő gyermekek számára önmaguk megismerésében, reális énképük kialakításában. Lehetőség nyílik a közösség építésére, a peremen elhelyezkedő gyerekek elfogadtatására, a szociális érzékenység fejlesztésére, valamint a társadalom által preferált értékek közvetítésére (Gulyás, 2015).

A foglalkozásokat vezető pedagógusok mellett fontos szerepet kapnak az egyetemi hallgatók, akik nem csak a tananyag elsajátítását könnyítik meg a gyerekek számára, hanem a lelki támaszaikká, segítőkiké válhatnak. Az egyetemista mentorok eredményes tevékenységének egyik kulcsa, hogy a gyerekek nem a felnőttek iránti daccal, tagadással fordulnak feléjük, de már rendelkeznek egy kis szakmai-, és élettapasztalattal, empátiával ahhoz, hogy megfelelő tanácsot tudjanak adni a gyerekekben felhalmozódott problémák megoldására. A személyes kapcsolat lehetőséget biztosít arra, hogy mindenki megtalálja önmagát, és boldog emberként válhasson társadalmunk fontos tagjává.

A folyamat kezdete, és egyik legfontosabb lépése a gyerekek egyéniségének megismerése, képességeinek, adottságainak indirekt módon, játékos feladatok segítségével történő feltárása, és a bizalmi viszony kialakítása. Ezt követi a jó tanulási környezet, a légkör kialakítása, és a diákok felkészítése a tanulásra, hogy fontosnak, szükségesnek érezzék az ismeretek megszerzését, a kompetenciák elsajátítását. A gyerekek számára olyan tanulási környezetet kell biztosítani, amely figyelembe veszi a gyermek képességeit, lehetőségeit, háttérét, és ennek megfelelően nyújtja számára a személyre szabott tananyagot és az elsajátításhoz szükséges eredményes módszereket és segítő eszközöket. Mindezt oly módon kell biztosítani, hogy a tudásvágy, az ismeretszerzés öröme megmaradjon a gyermekben, és élmény legyen a tanulás számára (Koronczai, 2013).

Az egyéni szokások feltérképezésével folytatódnak a csoportos beszélgetések, ahol a tanulási technikák elsajátítása, valamint az egyéni sajátosságokhoz legjobban igazodó technikák felkutatása történik, majd ezt követi az egyéni kipróbálás és az önreflexió. A motiválásnak nagyon fontos szerepe van, de amennyiben túlzásba

esünk, direkt módon próbáljuk meg kialakítani, akkor éppen az ellenkező hatást érhetjük el. A tanulás szempontjából az önálló ismeretszerzés élményének, az önbizalomnak, és a sikernek is ösztönző ereje van. Egy érdekes interaktív tanóra, gyakorlati feladatokon alapuló önálló, játékos feladat felkelti a tanulók kíváncsiságát, és fejleszti a tanulási képességeiket is.

A cigány gyerekek esetében a motiváció kialakításánál nem tudunk a családi háttérrel összefüggő motívumokra építeni, hiszen nincsen előttük szülői követendő példa, és nem fontos az iskolai tanulmányi eredmény, ezért nem jár sem jutalmazás, sem büntetés. A kortárs csoportból érkező hatásokra, a mintakövetésre, és az egészséges versengésre azonban építhetünk, hiszen a heterogén csoportokban tanuló gyerekek ösztönzően hatnak egymásra. Az iskola célja, hogy a tanulókat — szociokulturális helyzetüktől függetlenül – felkészítse arra, hogy a többségi társadalom aktív, egyenrangú tagjaként tudjanak élni. A homogén csoportok – amelyek elkülönítik a státuszcsoportokat egymástól – ezt nem teszik lehetővé, mivel erősen megosztják a tanulói csoportokat. A heterogén csoportok az alacsony státuszú rétegek számára ösztönzőbbek, a kihívások pozitívan hatnak a diákok kognitív, emocionális és szociális fejlődésére egyaránt (Arató & Varga, 2008). A heterogén csoportok esetében az egyéni sajátosságoknak megfelelő munkáltatás a differenciált munkaformák alkalmazásával valósítható meg. A differenciálás előnye, hogy biztosítja a tanítás-tanulás folyamat céljának megvalósítását a gyerekek egyéni sajátosságait figyelembe véve. A pedagógusnak a munka során lehetősége nyílik a gyerekek megismerésére. A módszer hatékonysága abban rejlik, hogy gyermekközpontú, a tanulót helyezi az oktatás középpontjába, minden résztvevő számára sikerélményt biztosít. A differenciált csoportmunkának nevelő hatása van, egymás segítségére, felelősségvállalásra tanít, szociális tapasztalathoz juttatja a csoporttagokat. A tanulás individualizáltsága jelentős mértékben fejleszti a képességeket (Bodoni, 2012).

A differenciálás sikeres alkalmazásának feltétele, hogy a pedagógus megismerje a gyermeket, és tudjon számára megfelelő feladatot adni, illetve segítséget nyújtani az eredményes módszer kiválasztásában.

A beszélgetések során fontos feladat, a rövid és hosszú távú célok kialakítása. Segíteni kell a diákoknak, hogy belsővé váljon a továbbtanulás, a kiemelkedés igénye. Az iskola követelményeihez igazodóan fejleszteni kell a tanuláshoz nélkülözhetetlen alapkészségeket, a megértést, az emlékezetet, a figyelmet és a gondolkodást. Mindezek indirekt módon, játékos feladatok segítségével, élmény útján megvalósíthatók.

A közösségi programok során kiemelkedő jelentősége van a hagyományok ápolásának, a kisebbségi és a többségi kultúra megismerésének. A sikerélmény biztosításához nagyon fontosak a barátok, a társak, a harmonikus emberi kapcsolatok. A közös, csoportosan átélt élmények hatására a cigány gyerekek személyes kapcsolati hálójuk bővül, mely pozitívan hat rájuk, több lehetőséget biztosít az iskolai falai között is a társas kapcsolatok alakulására (Bencéné, 2015).

Összegzés

A kutatás eredményei arra hívják fel a figyelmet, hogy a cigány gyerekek sikertelenek az iskolában, sok kudarc, sikertelenség éri őket, de vágnak az új lehetőségekre, nyitottak a világ megismerésére, de fokozottan megértésre és segítségre van szükségük.

A multikulturális társadalom nem kényszerítheti a kisebbséget asszimilációra. Ez a törekvés kárt okozhat a kisebbségi és a többségi társadalomnak egyaránt. A bemutatott programban a mentorok célja, hogy segítsék a diákok beilleszkedését a közösségbe, formálják személyiségüket, de emellett a részt vevő tanuló megőrizheti kultúráját, identitását. A program a hátrányokat oly módon kompenzálja, hogy minden gyermek megőrizheti saját csoportjához fűződő identitását. A foglalkozások során a saját kultúra ápolása mellett lehetőség nyílik a gyerekek számára más szubkultúra megismerésére, kulturális konfiguráció elsajátítására. A szociális tanulás nem mentes a konfliktusoktól, fejlődési lépcsőkön vezet az út, de a válságok leküzdése a személyiség fejlődéséhez vezet (Szabóné Kármán, é.n.).

A mentorokkal kialakított jó kapcsolat lehetőséget biztosít a gyerekek jobb megismerésére, egyéni adottságainak felfedezésére. Az intézményünkben és a környező iskolákban megvalósított program nem elsősorban a tanulásról szól, hanem a társadalmi hátrányok kompenzálásáról. Lehetőséget biztosít a gyerekek számára egy másik világ megismerésére, a családi környezetből történő kitekintésre. A közös kirándulások, a kulturális programok hozzájárulnak a társas kapcsolatok bővítéséhez, a körülöttünk lévő világ megismeréséhez, és ahhoz, hogy mindenki megtalálja a számára legmegfelelőbb életcél, melyért hajlandó lesz áldozatot hozni, képes lesz küzdeni érte (Bencéné, 2015).

A hatékony tanulási módszer elsajátítása csak az első lépés az iskolai sikerhez, melyet a biblioterápiás foglalkozások, személyiségfejlesztő tréningek, múzeumpedagógiai órák keretében több támogató lépés követ. A gyerekekben az olvasmányok, szituációs játékok segítségével fokozatosan alakul ki reális énkép, mely alapja a távoli jövőben a célok megvalósításának, a boldog emberi létnek.

Irodalomjegyzék

- Arató Ferenc, & Varga Aranka (2008). *Együtt – tanulók kézikönyve*. Budapest: Educatio Társadalmi Közhasznú Társaság.
- Bencéné Fekete Andrea (2014). Élmény a tanulás a tanodában – de hogyan? *Autonómia és Felelősség*, 1 (1), 73-79.
- Bencéné Fekete Andrea (2015). Társadalmi különbségek csökkentése a tanodai program segítségével. In Bencéné Fekete Andrea (szerk.), *Innovatív módszerek a köznevelés gyakorlatában: II. Kárpát-medencei nemzetközi módszertani konferencia és módszervásár* (pp. 58-66). Kaposvár: Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar.
- Béres Judit (2015). Hátrányos helyzetű középiskolások személyiségfejlesztése biblioterápiával. In Torgyik Judit (szerk.), *Százarcú pedagógia* (pp. 36-43). Komárno: International Research Institute.
- Bodoni Ágnes (2012). *Reformpedagógia*. Kolozsvár: Ábel.
- Bruner, J. (2004). *Az oktatás kultúrája*. Budapest: Gondolat.
- Gulyás Enikő (2015). A biblioterápia ismertsége Magyarországon: egy online kérdőív tapasztalata. In Torgyik Judit (szerk.), *Százarcú pedagógia* (pp. 28-36). Komárno: International Research Institute.
- Doll, Beth, & Doll, Carroll (2000). A biblioterápia meghatározása. *Könyv és nevelés*, (3), 5.

- Gyarmathy Éva (2010). *Hátrányban az előny. A szociokulturálisan hátrányos tehetségesek.* Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége.
- Koronczai Józsefné (2013). Differenciálás összevont osztályokban. In Podráczky Judit (szerk.), *Különlegesek. Adalékok a differenciálás módszertanához* (pp. 41-72). Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő.
- Torgyik Judit (2010). Multikulturális nevelés itthon és külföldön. In Glavanovics Andrea-Szele Bálint (szerk.), *Európai kultúra, narratívák, diskurzusok* (pp. 95-104). Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.
- Szabóné Kármán Judit (é.n.). *A családi és iskolai szocializáció eltérő vonásai a roma gyerekek életében.* <http://www.szabonekarmanjudit.hu/wp-content/uploads/2010/08/Csal%C3%A1di-%C3%A9s-iskolai-szocializ%C3%A1ci%C3%B3-elt%C3%A9r%C5%91-von%C3%A1sai-roma-gyerekek-%C3%A9let%C3%A9ben.pdf> [2014.12.06.]